

Úvod

V rukou držíte publikaci *Generální rejstřík k lánové vizitaci doplněný o soupis obyvatel královských měst*, která vznikala 6 let a pracovali na ní tři spoluautoři, Mgr. Bc. Martin Kotačka, Mgr. Josef Peterka a PhDr. Ivo Sperát. Podklady k osmi panstvím zpracoval Ing. Ivan Bukáček. Publikace je generálním rejstříkem k lánové vizitaci sestavené v letech 1669–1679 na Moravě. Zachycuje 189 102 datových položek obsahujících příjmy, křestní jméno, zařazení dle výměry polností, odkaz na pramen (číslo knihy a foliace), lokaci do obcí, městeček či měst a určení tehdejšího panství či statku. Práce na tomto díle trvala přibližně 12 500 hodin.

Publikace je přednostně určena profesionálním a amatérským genealogům bádajícím kořeny rodů, ale stejně tak ji mohou využít i historici nebo sociologové pro rychlou orientaci v knihách lánové vizitace. Již tento prostý seznam samozřejmě vytváří určitý obraz o historickém hospodářství, migraci obyvatel a jeho demografickém složení na raně novověké Moravě, nedlouho po tureckých vpádech a krátce po třicet let trvajícím celoevropském válečném konfliktu.

Knihy lánové vizitace deponované v Moravském zemském archivu v Brně (dále jen MZA) se dochovaly všechny až na jedinou výjimku. Porovnáme-li ji s obdobným soupisem vyhotoveným v roce 1654 v Čechách pod názvem *Berní rula* (zde se dochovalo jen asi 80% z celkových záznamů), můžeme konstatovat, že moravská lánová vizitace je naprosto unikátním pramenem svého druhu.

Zde se vkrádá otázka, proč nebyla *Berní rula* vyhotovena také pro Moravu. Musíme ale konstatovat, že Morava byla v té době mnohem více samostatným územním celkem s vlastní samosprávou, než tomu bylo například v 19. století. Na Moravě platila jiná nařízení než v Čechách a i jazyk té doby byl poněkud odlišný. Rovněž kulturní orientace Moravy byla mnohem více zaměřená na Rakousko a Slezsko než na Čechy (kromě léta, kdy vyschly cesty, byl mezi Čechami a Moravou pro vozy neprostupný prales – Vysočina).¹

Lánová vizitace

Naším cílem zde není vytvořit ucelené pojednání o lánové vizitaci, ale chceme přiblížit její podobu, způsob vzniku a obsah, aby bylo lépe pochopitelné, proč a jak jsme přistupovali k vytvoření generálního rejstříku. Zde bychom chtěli odkázat na díla Františka Matějka, který se touto problematikou podrobně zabýval (citace jeho knih najdete za úvodem). Ve svých studiích detailně podchytil téměř všechny aspekty s vizitací spojené a také vyhotovil podrobné rozborů jednotlivých knih. Jedná se například o podrobnou historii věnovanou okolnostem vzniku vizitace, časovému a místnímu postupu zpracování a složení jednotlivých vizitačních komisí, způsobu výměry polností – lány a měrice, určování bonit půdy, statistickým popisům, změnám oproti první vizitaci, místopisným vysvětlením, demografickým komentářům atd. Musíme až s podivem konstatovat, že i přes občasné chyby a omyly (například v nepřesném určení některých lokalit) je jeho dílo úctyhodné.

Lánová vizitace je nejstarší moravský katastr poddanských usedlostí a pozemků, z nichž se platila berně nebo kontribuce. Byl vytvořen pro celou Moravu podle tehdejších hranic, včetně takzvaných Moravských enkláv ve Slezsku. Najdete zde i některá města, městečka a obce z dnešního Jihočeského kraje, které patřily k Moravě, například celé Dačicko, Slavonicko a některé obce u Strmilova. Z dnešního Pardubického kraje například Moravskotřebovsko, Svitavsko, Jevíčko a několik obcí z dnešního okresu Ústí nad Orlicí (Tatenice, Krasíkov, Velká Morava, Bílá Voda, Červená Voda, Šanov, Podlesí atd.). Nenačnete zde naopak Valticko (Valtice, Poštorná, Charvátská Nová Ves, Hlohovec, Úvaly), protože tenkrát patřilo k Dolním Rakousům a k Československému státu bylo připojeno až v roce 1920.

¹ Z rozdílných nařízení můžeme jmenovat například jiné datum pro zavedení Gregoriánského kalendáře (Čechy – 17.1.1584, Morava – 14.10.1584). Platily zde jiné plošné, duté a váhové jednotky. Odlišnost řeči můžeme dokumentovat třeba na Coronelliově mapě Moravy z roku 1692, kde jsou názvy velkých měst psány v šesti jazycích, mimo jiné se zde rozlišuje čeština a moravština.

Lánová vizitace byla sepsána ve druhé polovině 17. století ve dvou provedeních. První soupis (*První lánová vizitace*) byl nařízen moravskými stavy v roce 1655 a proběhl v letech 1656–1657. Brzy po dokončení byla vizitace napadena pro nepřesnost, a proto bylo v roce 1669 rozhodnuto o vytvoření podrobnějšího a přesnějšího soupisu *Druhé lánové vizitace*, která měla být revizí prvního mapování. Druhá lánová vizitace probíhala až do roku 1679.

Knihy lánové vizitace jsou uloženy v MZA ve fondu D1 a v současnosti nejsou přístupné badatelům originály, neboť celý fond je k dispozici na webových stránkách MZA (www.mza.cz). Fond se skládá z 365 svazků (sign. 1–371) zahrnujících všechna moravská panství a statky včetně moravských enkláv ve Slezsku. Chybí pouze elaboráty pro obec Suché Lazce (sign. 224), která byla enklávou ve Slezsku a elaboráty pro královská města (Brno, Jihlava, Kyjov, Olomouc, Uherské Hradiště, Uničov a Znojmo), která tomuto soupisu nebyla podrobena. Tyto zápisy jsme nahradili obdobnými seznamy z té doby (viz níže).

Údaje lánové vizitace byly psány německy do papírových archů, rubrikované inkoustem a zřejmě krátce po sepsání vyvázané do pergamenového obalu živočišného původu. Knihy mají rozměr 30x20 až 31x21 cm v závislosti na opotřebení, teplotě a vlhkosti. Strany knih jsou průběžně foliovány. V číslování stran knih se nachází několik chyb. Tyto chyby lze nalézt v seznamu uveřejněném na webových stránkách MZA.

Jednotlivé komise s pomocníky vyhotovující soupis poddanské půdy tvořilo obvykle přibližně 40–50 osob pracujících v různém složení. Zpravidla byli v komisích zastoupeni příslušníci všech čtyř stavů, tj. duchovenského, panského, rytířského a měšťanského. Postupně projížděli všechny kraje, a pracovali po jednotlivých panstvích. Po skončení zjišťování údajů na jednotlivých panstvích byla pro každé panství či statek vyhotovena závěrečná zpráva (čistopis), dnes zvaný lánová vizitace (někdy se používá název lánové rejstříky). Závěrečná zpráva měla ustálenou podobu, kterou ovšem jednotlivé komise striktně nedodržovaly. Zpracování zprávy se liší dle komise, která vizitaci prováděla, ale lze najít i krajové odlišnosti. Vizitace zpravidla probíhala v jednotlivých letech od začátku května do konce října.

Jedna kniha obvykle odpovídá jednomu panství, ne však striktně. Například panství Křižanov mělo tři statky s různými majiteli. Pro každý statek byla vyhotovena jedna kniha vizitace (sign. 326a – Křižanov, 326b – Dobrá Voda, 326c – Ořechov). Oproti tomu například statky patřící olomoucké kapitule jsou psány všechny v jedné knize (kniha LV 237 obsahuje tyto statky: kapitulní statek, Velká Bystřice, Tršice, Rozvadovice, Trusovice, Nenakonice, Křižanovice u Vyškova, Hrubčice, Petřvald, některé slezské enklávy, Haňovice). Kniha sign. 210 obsahuje dvě různá panství, Čejkovice a Bohdalice, vizitované každé v jiné době (pravděpodobně byla omylem obě panství svázána do jedné knihy). Podobně také kniha sign. 88 mapující Svitavy a Mírov. Další anomálii tvoří kniha sign. 247a, Bystřice na Pernštejnem/Kunštát. Obce uvedené v této knize v době první lánové vizitace patřily k panství Bystřice nad Pernštejnem, ale při druhé lánové vizitaci patřily k panství Kunštát (změna majitele této části panství proběhla v mezidobí obou vizitací).

Knihy jsou nadepsány názvy panství nebo názvy statků v knize obsažených. Zde musíme podotknout, že inventář k tomuto fondu v MZA uvádí u některých knih názvy poněkud odlišné. Zpravidla uvádí pozdější názvy panství, nebo se vyhýbá církevním pojmům jako kapitula, klášter a podobně. Zřejmě se zde projevila doba, ve které byl tento fond uspořádán (rok 1958).

Jednotlivé knihy pro panství či statky mají velmi rozdílný rozsah, od statku jedné obce (např. kniha sign. 112, Bítovánky, obsahuje 1 folio, 6 datových položek) až po panství o několika desítkách obcí (např. kniha sign. 237, Olomoucká kapitula, obsahuje 235 folií, 3.545 datových položek).

Základem rejstříku bylo zaznamenat osoby hospodařící na jednotlivých usedlostech, popřípadě změny mezi první a druhou lánovou vizitací a výměru jednotlivých polností s určením bonity půdy, která představovala základ výpočtu pro zdanění obce. Bonita půdy byla rozdělena do tří tříd, v každé třídě představoval lán rozdílnou hodnotu výsevu. Do první bonitní třídy byla zařazena pole, kde se dařilo pšenici a žitu, do druhé, kde se daří jen žitu a do třetí, nejméně výnosné pole, kde se pěstuje hlavně oves a špatné žito. Výměra polností se měla měřit v lánech, což ale nebylo dodrženo, neboť vizitace obsahuje také výměry uváděné v měřicích. Je nám záhadou, proč i v rámci jednoho panství jsou některé výměry uváděny v lánové a jiné v měřicové soustavě.

Nebudeme se podrobně rozepisovat o způsobu výměry polností a určování bonit, neboť se tyto případy lišily dobou zpracování (instrukce k vizitaci se časem měnily), podle kraje a také podle toho, zda se jednalo o obec či město. Opět odkazujeme na knihy Františka Matějka, kde lze najít podrobné výklady, jak byly vypočteny berní lány, jak se počítaly vinice, šenkovní domy, jak byla vypočtena daň domkářům, řemeslníkům a židům.

V každé knize (panství) mají jednotlivé obce, městečka či města svoji část. Za každou lokalitou je její vlastní sumář, na konci knihy sumář pro celé panství a soupis obcí v knize (ve Znojenském kraji soupisy obcí v některých knihách chybí). U jednotlivých lokalit jsou čtyři oddíly zachovávající toto pořadí zápisů: nejprve jsou psáni usedlí, následují nově osedlí po první lánové vizitaci, dále nově pusté usedlosti po první lánové vizitaci a nakonec staré poustky již před první lánovou vizitací. Pokud byli v dané lokalitě židé, byli zpravidla napsáni až za starými poustkami, neplatí to však striktně. Někde jsou pomícháni s křesťany, jinde jsou zapsáni za osedlými. V každém oddíle je pořadí gruntů řazeno podle výměry (uváděné ve zlomcích lánu) od největších k nejmenším (například láník, poloáník, čtvrtláník, zahradník, domkář s poli, domkář bez polí). V některých lokalitách, zvláště na severní Moravě, bylo členění odlišné, uvádělo se jako velký sedlák, střední sedlák, malý sedlák. Ve městech jsou uváděny také šenkovní domy a řemeslníci, popřípadě lhůtníci. Na vsích jsou uváděni rovněž majitelé vinic. V některých oblastech, zvláště na Znojensku či Mikulovsku, tvoří často téměř 65% všech záznamů. Je to dáno tím, že i podruzi, kteří jinak nic nevlastnili, měli díly vinic.

Jednotlivé zápisy pro nemovitost se skládají z několika položek. Jako první je zapsán aktuální majitel v době druhé lánové vizitace, po něm je uveden předešlý majitel při první lánové vizitaci z roku 1656–1657, byl-li jiný než současný. Dále je uvedeno, jaká výměra polností a v jaké bonitě náležela ke gruntu. Někdy se uvádějí určení zvláštních usedlostí, např. mlýn, dvorec, svobodný grunt. U nově osedlých se obvykle píše, jakou poustku dotyčný osedl, zpravidla je uváděna přídatným jménem utvořeným od příjmi předešlého majitele. U nově pustých je zapsán poslední majitel, většinou zde bývá důvod zpustnutí. Uváděny jsou tři hlavní důvody: zemřel, zběhl, směnil (jednu usedlost opustil, ta zpustla a jinou osedl). Narazili jsme také třeba na důvody: vyhořel (např. LV 264a/6v), zabit Tatary (např. LV 242/40v), oslepl a je ve špitále (např. LV 181/13r), odešel pro víru (např. LV 287/27r). Jsou i případy že na zpustlý grunt někdo přišel, ale pak sám utekl také, nebo naopak někdo utekl a pak se zas vrátil. U starých poustek je uvedeno jméno usedlosti přídatným jménem utvořeným od příjmi posledního majitele, ne však důsledně.

Generální rejstřík

Cílem vytvoření této publikace bylo jmenovitě podchytit všechny osoby uvedené v knihách lánové vizitace tak, aby bylo možno danou osobu snadno a rychle dohledat. Naším cílem rozhodně nebylo vytvořit kompletní edici. Rozhodli jsme se vypsát jen ty údaje, které slouží k rychlé dohledatelnosti dané osoby v knihách lánové vizitace. K tomu jsme vytvořili jednotný datový seznam, abecedně řazený podle příjmi, společný pro všechny osoby ve všech svazcích lánové vizitace. U každé osoby jsme vypsali ještě křestní jméno, zařazení dle výměry polností, označení, zda se jedná o majitele současného či předešlého, odkaz na pramen (číslo knihy a foliaci), lokaci do obcí, městeček či měst a určení do tehdejšího panství či statku. Zápis byl ještě opatřen poznámkou, bylo-li to zapotřebí.

Knihy lánové vizitace jsou psány německy dobovým pravopisem (například se zde vyskytuje ŷ a nadbytečně je používáno ostré ß). Zápisy českých výrazů (zpravidla příjmi a jmen, popřípadě některých lokalit) jsou provedeny transliterací z češtiny do němčiny. Dlouho jsme zvažovali, jak se k tomuto problému postavit. Nakonec jsme zvolili opačný **přístup přepisu**, než který použili tehdejší písaři, tedy transliteraci z němčiny do češtiny dle všech jejích zásad. Chtěli jsme jménům a příjmím vtisknout jejich původní podobu. Dále jsme se rozhodli, že ve vsích, městečkách a městech s německým obyvatelstvem (takzvané německé jazykové ostrůvky) budeme jména a příjmi nechávat v německé podobě.

Musíme připustit, že jsme netušili, jaká to přinese úskalí. Opomenuli bychom chybovost písařů (tou dobou poměrně velikou) a špatné zachycení písmen, nejtěžší bylo rekonstruovat správnou podobu příjmi. Na počátku jsme si totiž neuvědomili, že často písař netransliteroval česká slova správně (písaři byli zpravidla Němci, a češtině

případně chorvatštině² nerozuměli a tudíž ji zkomolili, nebo diktující přijmí špatně vyslovil), ale že je transkriboval. Rovněž se transliterace liší svým pravopisem písař od písaře. Různě psali jedno jméno a příjmení nejen dva různí písaři, ale i jeden písař v rámci i jednoho zápisu dvou stejnojmenných gruntovníků. Někdy je například hláska „č“ psána jako „cz“, někdy jako „tsh“, jindy zase jako „tz“ a podobně (Koláček – Kolaczek, Kolatschek, Kolatzek). Běžná je záměna těchto písmen D=T, C=Z, G=J, K=G, V=B, B=P, V=F. Měkké „i“ pak mnohdy slouží jako dnešní háček (Jež – Giezi). Další problém je s „ÿ“, které může mít více dnešních podob – i, y, j. Častou nepřesností písařů, zvláště německých, bylo vkládání samohlásek mezi tvrdé české hlásky (zřejmě pro jejich lepší vyslovitelnost), například Vlk – Welk. Uvedli jsme zde jen ilustrativní výběr problémů.

Z uvedených důvodů a kvůli dalším úskalím se nám někdy pravděpodobně nepovedlo určit správnou podobu příjmení. Rekonstruovat například příjmení Krejčí zkomoleně psané jako Graýtzy pak byl téměř nadlidský výkon. Musíme připustit, že se mnohdy ani autoři publikace neshodli na jednotném názoru možného čtení zápisu, a pak bylo na garantovi dané knihy, ke které variantě se ve výsledku přikloní. Bylo-li příjmení opravdu nejasné, vyznačili jsme jej na konci otazníkem nebo jsme do závorky uvedli varianty možného čtení. Proto je potřeba při **hledání osob v rejstříku** mít trochu fantazie. Nebylo vždy možné se přiklonit jednoznačně k některé z možností čtení, neboť v současnosti existují dvě či více variant daného příjmení, dnes se třeba vyskytuje Kania, Kánia, Kaňa i Káňa, tehdy psáno vždy jako Kania. Pro lepší představu zde uvedeme několik příkladů hledání. Budete-li třeba chtít hledat příjmení Schmid, doporučujeme prohlédnout všechny možné varianty: Šmit, Šmíd, Schmid, Schmit, Schmyd, Schmied, Schmidt a podobně. Dále třeba Neuman: Nojman, Neiman, Neümon, Najman, Neumann a podobně. Nebo Odehnal: Vodehnal; Binder: Pinder, Bednář; Bauer: Pauer; Oulehla: Aulehla a podobně.

V některých knihách jsou zápisy vyhotoveny se zkratkami, např. ve slově Binder je koncové „er“ psáno dobovou zkratkou a nezkušené oko to může považovat pouze za Bind. Dále jsme se setkali s tím, že některá česká příjmení byla přeložena do němčiny, např. Mlynář jako Müller, Provazník jako Seiler, Sláma jako Stroh a podobně. Rovněž jsme vyzorovali, že někteří nově osedlí měli příjmení shodné s pojmenováním starých poustek. Nedomníváme se, že by to byla náhoda, nebo že si poustku nově osedl někdo z příbuzných předchozího majitele. Troufáme si tvrdit, že nový majitel převzal příjmení takzvaně po chalupě (např. Barták ve Vatíně – 264a/13v). Výborně to demonstruje dobu, kdy příjmení ještě nebyla ustálena.

Při sepisování elaborátů písař napsal, co mu bylo nadiktováno a ze záznamů první lánové vizitace přepsal (mnohdy zkomoleně) zápis o předešlém vlastníkovi. Pak může zápis vypadat takto: *Hans Schuster vor Jan Ssevcu, Schuster*. Jedna z možných interpretací tohoto zápisu může být: nějaký Jan, který byl ševcem, byl zapsán v první lánové vizitaci jako Jan Ševců – příjmení mu dali podle jeho povolání. Německému písaři při druhé lánové vizitaci bylo nadiktováno jeho jméno (Jan Švec) v němčině jako Hans Schuster. Písař, jelikož neuměl česky, aniž by si uvědomil, že se jedná o tutéž osobu, vyrobil duplicitní zápis osoby. To je ale jen spekulace a jen jedna z možností výkladu daného zápisu. Chceme na tomto zápise demonstrovat, co všechno bylo možné. Zvláště ve městech u řemeslníků lze tímto způsobem vystopovat původ příjmení.

Samostatnou kapitolou pak jsou **křestní jména**. Mnohdy bylo těžké určit k jaké variantě přepisu se přiklonit. Takové běžné jméno Jiří se vyskytovalo v mnoha variantách českých či německých: Jura, Jiřík, Jíra, Georg, Girg apod, nebo Jan: Jeník, Jenda, Janek, Hans, Honzik, Joan, Johann... Většinou rozhodovalo o formě našeho zápisu, zda obec měla obyvatelstvo německojazyčné či českojazyčné. V záznamech se někdy vyskytovaly varianty křestních jmen dnes již neužívaných, nejčastěji: Vala – Valentin, Daněk – Daniel, Jílek – Jiljí, Šimek – Šimon, Bartoš – Batoloměj, Burian – Jan Burian, Klimeš – Klement, Strachota – Metoděj, Crha – Cyril, Šťastný – Felix, Šebek – Sebastián, Mikeš – Mikuláš, Kříž – Kristián, Bláha – Blažej, Štefl – Štěpán, Wastl – Šebestián. Také se zde vyskytlo několik jmen dnes již vůbec nepoužívaných např. Mádl, Brysl. Několikrát jsme vyzorovali, že křestní jméno staršího majitele se stalo příjmením u následujícího.

² Na jižní Moravě, hlavně v příhraniční oblasti s Rakouskem, byla velmi početná chorvatská menšina, tzv. Moravští Charváti. Jedná se především o obce Frélichov/Jevišovka, Nový Přerov a Dobré Pole. Příslušníci chorvatské menšiny se vyskytují také na panstvích Břeclav, Lednice, Drnholec, Dolní Kounice, ojedinele i jinde.

Přístupme teď podrobně k přiblížení jednotlivých sloupců našeho rejstříku. Obsahují následující informace:

Sloupec **Příjmí** obsahuje příjmí, pod kterým byl majitel usedlosti ve vizitaci zapsán. O přepisu příjmí viz výše. Do této rubriky byly také vepsány názvy poustek, které jsou většinou vytvořeny z příjmí posledního majitele v podobě přídavného jména (pouстка Kačakovská). Některé názvy poustek tvořené přídavnými jmény se mohou vyložit jako několik rozdílných příjmí, proto jsme si netroufli je přepisovat do pravděpodobné podoby. Například majitelem usedlosti Kačakovské byl pan Kačák nebo pan Kačakovský?

Sloupec **Jméno** obsahuje křestní jméno/a, pod kterým/i byl majitel zapsán. O přepisu jména viz výše.

Sloupec **s/p**: „s“ značí, že se jedná o majitele současného (v době druhé lánové vizitace 1669–1679), „p“ značí předešlého majitele (v době první lánové vizitace 1656–1657), „s/p“ značí stejného majitele jak v době první lánové vizitace, tak v době druhé lánové vizitace.

Sloupec **Zařazení** uvádí výměru polností patřící k usedlosti podle velikosti tak, jak je uváděno v rubrikaci originálu. Zde musíme přiznat, že i naše tvorba rejstříku prodělala v čase drobných změn, a proto u některých zápisů není vyznačeno, jde-li o pustou či nově osedlou usedlost. Je zde jen uvedeno, pod jakou výměru byla zařazena. Podobné to bylo s vinicemi. U některých vinic jsme uvedli název viniční tratě, u některých nikoliv. Na způsobu popisu zařazení měl vliv i malinko jiný přístup jednotlivých spoluautorů k přepisu. Věříme, že tyto drobné nejednotnosti budou čtenářem laskavě prominuty a údaje si následně dohledá v knihách vizitace.

Zde nutno podotknout, že některé velké usedlosti byly v době mezi první a druhou lánovou vizitací rozděleny na menší. Původní majitel se tak může objevit u více zápisů jako předešlý. Například celoláníku uvedenému v první lánové vizitaci byl grunt rozdělen na čtyři čtvrtlány, u všech pak bude celoláník uveden v druhé lánové vizitaci jako předešlý majitel. Vznikne tak ve vizitaci (i v rámci jedné strany v knize) několik stejných zápisů. V našem rejstříku jsme tyto duplicity nesjednocovali a přísně dodržujeme jedinečnost zápisu. Nejsme schopni (i když jsme o tom přesvědčeni) dokázat, že se jedná vždy o tutéž osobu. „Duplicity“ osob v rejstříku také vznikly rozdílnou držbou nemovitostí jedné osoby. Například měl-li měšťan hospodářskou usedlost, šenkovní dům a tři vinohrady, pak se v našem rejstříku objeví vícekrát, v tomto případě pětkrát. Necháme na každém badateli, aby sám vyhodnotil, zda se jedná vždy o tutéž osobu, nebo o osobu se stejným jménem a příjímím.

Další časté případy změny výměry polí u některých hospodářů byly tyto: hospodář s/p byl nejprve pololáník a pak celoláník (či naopak). Také byly případy, kdy tato změna byla zaviněna pouze omylem při první vizitaci. Některí hospodáři byli při první vizitaci vynecháni, jiní naopak zapsáni 2x, nebo bylo zjištěno, že vůbec neexistovali. Některé grunty mají při dvojím zapsání různou výměru. Např. Jan Horák si vezme z pustého celolánu Václava Nováka polovinu. Tam je tedy Václav Novák zapsán jako celoláník pustý. V soupisu pustých gruntů je ale pochopitelně Václav Novák zařazen mezi pusté pololány, protože je pustá jen polovina jeho původního gruntu. Občas jsme se stejně nemohli dopočítat, takže i v originále byly občas chyby. Někdy byla pustá jen pole bez gruntu. V Dolních Kounicích (Mělčanech) je specialita, vyskytuje se zde přespolní majitel jedenapůlčtvrtlánu bez domu. I terminologie byla nejednotná, chalupník a domkář je třeba totéž, vinaři mívali polí jako čtvrtlánici, malí vinaři jako domkáři s poli. Občas písař zapomněl rubriku nadepsat a podle výměry jsme určovali, jestli jde o celoláníka, pololáníka apod.

Sloupec **LV/fol.** označuje signaturu knihy, pod kterou je vedena ve fondu D1 v MZA a stranu. Číslo strany je tvořeno standardně, folia jsou číslována 1–xx s příslušným označením strany „r“ (recto, líc) nebo „v“ (verso, rub). O chybách v číslování jsme psali, viz výše.

Soupisy obyvatel královských měst nebyly obsaženy ve fondu D1, tudíž nemají signaturu tohoto fondu. Rozhodli jsme se je místo toho označit zkratkou města a za lomítkem jsme uvedli folium pramene, ze kterého byl soupis proveden. Zkratku a citaci pramene soupisu najdete v našem inventáři.

Sloupec **Obec** označuje lokalitu, ves, městečko či město, tak jak je uvedeno v knize lánové vizitace. O přesném označení obce viz níže.

Sloupec **Panství** uvádí název panství nebo statku, který je uveden na začátku příslušné knihy. O přesných názvech a rozdílných variantách v pojmenování panství viz níže.

Ve sloupci **Poznámka** jsme uváděli jen nejnütnější údaje s nejvyšší prioritou, které jsme považovali za důležité pro identifikaci osob, či jejich rodových vztahů. Zapisovali jsme povolání, u žen vdovství, byl-li majitel označen za syna či otce, nebo staršího či mladšího, dále jsme označovali sirotky, šlechtice (pán, paní...). Pokud měl předešlý majitel stejné příjímí jako současný, dovolili jsme si to vyznačit, neboť se s velkou pravděpodobností jedná o potomka či blízkého příbuzného. Měl-li zapsaný majitel dvě příjímí, uvedli jsme jej v poznámce zkratkou „j.“ (jinak). Takový zápis byl v našem rejstříku vyhotoven dvojmo s křížovým odkazem (aby byl v seznamu pod obojím příjímím). Dále jsme zde u přespolních držitelů polí či vinic uváděli bydliště majitele, bylo-li uvedeno. Mnohdy se zde objevují i přespolní držitelé vinic z dnešního Dolního Rakouska či Slovenska (tehdejších Horních Uher).

Naším dalším cílem bylo v tomto rejstříku postihnout osídlení celé Moravy bez výjimky. Byli jsme tedy nuceni **chybějící knihy** lánové vizitace nahradit, rovněž tak královská města, která nebyla lánové vizitaci podrobena. Na začátku naší práce inventář v MZA uváděl, že jsou dvě knihy nezvěstné: sign. 371, Malé Hradisko, a sign. 224, Suché Lazce. Zvažovali jsme, pokud tyto knihy nenajdeme, čím bychom tyto soupisy nahradili. Přicházelo v úvahu je nahradit obdobným soupisem z té doby, bude-li existovat (Komínová daň – 1671, Domovní daň – 1667, Lozunky a podobně).

Nejprve jsme zkoušeli nezestné knihy dohledat. To se nám v případě Malého Hradiska povedlo. Záznam vizitace byl mylně vložen do *Rektifikačních akt* (fond D2 v MZA). V případě Suchých Lazců se nám vizitaci nepodařilo nalézt. Prohledali jsme všechny příslušné katastrální fondy jak v MZA, dále v Zemském archivu v Opavě fondy obce Suché Lazce (sem obec patří územně) a také v pobočce Olomouc fondy olomouckého arcibiskupství (sem byly Suché Lazce poddané). Neustávali jsme v hledání a pročetli interní zápisy člena vizitační komise probošta Augustina Karáska pro přerovský kraj (sem spadaly moravské enklávy ve Slezsku, kterou Suché Lazce byly) uložené v MZA ve fondu Augustiniáni Olomouc. Popisuje se zde přesně, kterou ves a v jakém pořadí komise navštívila, avšak jakoukoliv zmínku o Suchých Lazcích jsme nenašli. Z tohoto zjištění vyvozujeme, že vizitaci nebyla ves podrobena. Tomuto názoru nahrává i „statut“ obce. Zatímco všechny ostatní moravské enklávy ve Slezsku byly majetkem olomouckého biskupství, Suché Lazce byly v té době lénem České koruny ve správě kanovníka olomoucké kapituly. Začali jsme tedy hledat nějaký obdobný soupis z té doby, který by vizitaci nahradil. Bohužel jsme žádný nenalezli. Časově nejbližší je soupis v *Rektifikačních aktech* z roku 1759. Tyto údaje o majitelích jednotlivých usedlostí jsme tedy zařadili do našeho soupisu (jedná se o 59 položek) a do poznámky u každého zápisu jsme uvedli, že se jedná o zápis z pozdější doby, z roku 1759.

Nahradit neexistující **záznamy královských měst** nebylo až tak těžké, tedy až na Brno, pro které z té doby nebyl žádný soupis k nalezení. Nakonec se nám povedlo dohledat opis soupisu komínové daně z roku 1671 (opis soupisu byl deponován u jedné soukromé osoby). Údaje pro královská města jsme nahradili soupisy, jejichž původ a doba vzniku je popsán v našem inventáři v poznámce. Bohužel prameny nejsou pro všechna města stejná. U královských měst Olomouc a Jihlava jsme byli nuceni použít takzvaný lozunk – městskou daň. V těchto seznamech nejsou uvedeni jen držitelé nemovitostí ve městě, ale všichni obyvatelé podléhající dani. Znamená to, že pro tato města je soupis osob o něco obsáhlejší.

Inventář

Pro snadnější orientaci v knihách lánové vizitace jsme pro vás do této publikace připravili inventář. Náš inventář je obdobou inventáře v MZA, ale liší se od něj v několika detailech. Celý inventář jsme překontrolovali a opravili podle názvů a obsahu knih a zharmonizovali se současným stavem a současnými názvy lokalit. Inventář má několik sloupců: Signatura, Vypracování, Panství/Statek, Lokality, Poznámka.

Sloupec **Signatura** označuje signaturu knihy lánové vizitace, pod kterou je vedena ve fondu D1 v MZA. U královských měst je zde námi zvolená zkratka města (Brno – BM, Jihlava – JI, Kyjov – KY, Olomouc – OL, Uherské Hradiště – UH, Uničov – UN a Znojmo – ZN). Inventář fondu D1 v MZA na rozdíl od nás ještě uvádí tyto signatury: sign. 77b, což je koncept knihy lánové vizitace, sign. 77a z roku 1666, a také uvádí knihu sign. 238b, což je soupis první lánové vizitace z roku 1656, obsažené v knihách sign. 238a a 160. Jelikož

by přepisem záznamů z těchto knih došlo k vytvoření duplicit, tyto dvě knihy jsme do našeho rejstříku ani do inventáře nezahrnuli.

Sloupec **Vypracování** uvádí datum vyhotovení závěrečné zprávy vizitace, kde je zachycen stav právě k tomuto dni.

Sloupec **Panství/Statek** uvádí název knihy zpravidla totožný s názvem panství či statku, kterým je nadepsaná jednotlivá kniha. Obsahuje-li kniha více samostatných statků, jsou uvedeny v lomítkách za názvem knihy. Je-li námi uvedený název knihy jiný než jak je nazýván v inventáři v MZA, aby nedocházelo ke zmatkům, uvedli jsme jej pro úplnost v kulaté závorce za naším názvem.

Sloupec **Lokalita** obsahuje název obce, městečka či města uvedeného v knihách lánové vizitace. Názvy jsou uvedeny v současném pravopise a v současném tvaru tak, jak je uvádí portál Mapy.cz. Pokud některá lokalita zanikla sloučením s vyšším celkem, je zde uvedeno poslední známé samostatné pojmenování. Například Moravská Svatka – dnes část Svatky. (Svatka byla hraniční obcí a její jedna část patřila do Čech, druhá k Moravě, odtud název Moravská Svatka).

Ve vizitaci jsou uvedeny také obce, které již dnes vůbec neexistují. Většina z nich zanikla v důsledku vybudování vojenského újezdu Libavá a vojenského újezdu Březina. U těchto obcí je uvedeno poslední známé pojmenování.

Některé obce bylo velmi těžké dohledat. Například obec s názvem Machálkova Lhota nebylo možné dohledat v žádné nám dostupné literatuře. Podrobným zkoumáním katastrů jsme odhalili, že je to dnes část obce Korbelova Lhota, se kterou na konci 17. století splynula. Další velkou nejasností bylo určení obce s názvem Urbancova Lhota. Jen díky místní znalosti se nám ji povedlo identifikovat jako dnešní Rozhraní. Nejasností bylo více, ale nebudeme je zde všechny vypisovat.

Pro lepší orientaci a snazší hledání na mapě jsme u každé lokality dopsali zkratku současného okresu, pod který daná lokalita patří (sopis zkratkou okresů najdete za Inventářem). Pokud byly v jednom okrese dvě lokality se stejným pojmenováním, v rejstříku jsme alespoň u jedné z nich do závorky napsali bližší určení. U obcí zaniklých nebo u těch, které splynuly s vyšším samosprávným celkem, jsme napsali poslední známý okres. U obcí patřících takzvaně pod moravské enklávy ve Slezsku, ležících v dnešním Polsku, jsme do závorky u názvů uvedli označení „Polsko“. Pokud byla některá obec v držení více majitelů (takzvaně na díly), je to u lokality rovněž poznamenáno. Například obec Malhostovice dílem patřila k panství Lomnice a dílem k panství Pernštejn, proto záznamy z této obce najdeme v knihách sign. 300b, Malhostovice (statek panství Pernštejna), a v knize sign. 269, Lomnice.

Sloupec **Poznámka** uvádí důležité informace upřesňujícího charakteru dotyčné knihy lánové vizitace. Najdete zde přesnou citaci pramene soupisů obyvatel královských měst. Do poznámky jsme také uvedli názvy pustých vsí příslušného panství, pokud byly v knize uvedeny.

Za inventář jsme pro snadnější orientaci v něm zařadili **abecední soupis všech obcí** (3.267 položek) s případným vyznačením dílu obce a s číslem odkazujícím na příslušnou knihu, ve které se obec či její díl vyskytuje.

Doufáme, že se tato publikace stane hojně využívanou příručkou každého badatele. Bylo by zajímavé, kdyby se těchto dat ujali odborníci na demografii či sociologii a zpracovali podrobné studie osídlení a migrace obyvatel Moravy. Poutavá by byla také studie onomastiků, která by na základě těchto dat podchytila vývoj od příjímí k příjmení na Moravě. Nepochybně atraktivní by bylo podrobit tato data konfrontaci s genetickými údaji rodů ve vztahu lokalita – příjmení.

Věříme, že laskavý čtenář nám odpustí naše případné nepřesnosti, kterých jsme se v tak rozsáhlém souboru dat jistě dopustili, ať už v důsledku špatné čitelnosti originálních záznamů poničených stářím, nebo vinou naší nevědomosti či nerozvážnosti. Prosíme Vás, abyste nám případná nedopatření nebo naše omyly, které odhalíte, napsali. Předem upřímně děkujeme. Necht' se tato publikace stane Vaší užitečnou pomůckou.